

Social media și schimbările politice din Orientul Mijlociu

drd. Cristian NIȚĂ

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

e-mail: cnita@dicti.ro

Abstract

Social media that played a key role in the revolutions in the Arab world witnessed a 30 per cent growth in the first three months of the year, according to the second Arab Social Media Report (ASMR). Arab Facebook users reached 27.7 million and active twitters raised to 1.1 million in the first quarter of the year, according to the Dubai School of Government. During this period regional Twitter trends focused primarily on events unfolding during the Arab uprisings. Social media and its ability to influence grassroots civic engagements, participatory governance models and new social dynamics have been under intense debate in the Arab world in 2011.

The growth of social media and the shift in usage trends have played a critical role in mobilising, empowering, shaping opinions and influencing change among the youth in the Arab world. A critical mass of young and influential social media users exists today, who lead the shift of usage trends from social into political nature across the region.

Keywords: social media, Middle East, Facebook, Twitter.

Introducere

În prezent, toate formele de politică, afaceri, cultură, mass-media, de securitate au un singur numitor comun: deciziile lor depind de informații. Fiecare organizație, fiecare națiune va supraviețui în măsura în care va reuși să transforme informația în cunoaștere. *Rețelele de socializare on-line* sunt reprezentative pentru această creștere exponențială a rolului informației în societate prin simplul fapt că integrează tehnologie, interacțiune socială și creație prin cuvinte, fotografie, video și audio. Aceasta este o globalizare virtuală care unește domenii și oameni cu naționalități, tradiții și viziuni diferite, ceea ce contează fiind ceea ce te definește în interacțiunea cu ceilalți. Din această perspectivă, rolul rețelilor de socializare în cadrul protestelor și revoluțiilor recente care au avut loc în zona Orientului Mijlociu a înregistrat

un interes considerabil din partea cercetătorilor și mediilor academice. Rețelele de socializare au contribuit la schimbările de regim și evoluțiile politice rapide din regiunea amintită, prin facilitarea organizării și comunicării între protestatari, precum și derularea campaniilor de nesupunere civilă și acțiunilor de stradă.

Recentele schimbări politice din Tunisia și Egipt au înregistrat o creștere în ceea ce privește utilizarea rețelor de socializare precum „Facebook” sau „Twitter”, facilitând organizarea și comunicarea între protestatari, precum și desfășurarea campaniilor de nesupunere civilă și acțiunilor de stradă.

Analizii sunt surprinși de abilitatea rețelor sociale de a depista evenimentele și de a cuprinde o serie variată de locații și perspective în același timp.

În ianuarie 2010, secretarul de stat american Hillary Clinton a luat cuvântul la Newseum din Washington pentru a prezenta o idee de care Departamentul de Stat a devenit foarte atașat: abilitatea Internetului de a răspândi libertatea și democrația. *„Vrem să punem aceste instrumente în mâna unor oameni care le vor folosi pentru a avansa democrația și drepturile omului. Numiți-o Agenda pentru Libertatea Internetului: ideea că tehnologia poate reuși să deschidă lumea, acolo unde eforturile offline au eșuat”*¹. Faptul că administrația lui Barack Obama a îmbrățișat o asemenea idee nu a fost surprinzător: președintele S.U.A. a fost ales și datorită utilizării rețelor de socializare în campania electorală.

În fața regimurilor autoritare, mobilizările populare nu mai trec prin structurile clasice, care sunt partidele (dacă există) sau mass-media. Protestele antiguvernamentale din 2009 din Iran, Moldova și din regiunea Xinjiang (China) - încurajate toate, în diferite grade, de tehnologiile de comunicare și rețelele de socializare - au susținut ideea că Internetul este, așa cum a spus Hillary Clinton, *„un instrument vital pentru avansarea democrației”*. În Moldova, în aprilie 2009, „Facebook”, „Twitter”, rețeaua socială „Live Journal” și simplele SMS-uri au jucat un rol determinant în mobilizarea împotriva regimului.

Un fenomen asemănător a fost constatat în Belarus. Aproape 30.000 de persoane au protestat împotriva rezultatului alegerilor prezidențiale din 19 decembrie 2010. Scrutinul a fost câștigat cu aproximativ 80% din sufragii de președintele autoritar, Aleksandr Lukașenko, aflat la putere de 16 ani, în fața a nouă candidați ai opoziției, care au denunțat fraude de amploare. Această

¹ Evgheni Morozov, „Libertate.gov”, în periodicul *Foreign Policy România*, nr. 20, 01.01.2011.

mobilizare s-a datorat, în cea mai mare parte, rețelelor de socializare, mass-media de stat prezentând orice critică adusă regimului lui Aleksandr Lukașenko drept un sabotaj orchestrat de străinătate².

Guvernele străine urmăresc ce se scrie pe *peretele virtual*. Atât state democratice, cât și cele autoritare caută acum să-și apere „suveranitatea informațională” de companiile americane, mai ales de cele percepute a fi în relații strânse cu guvernul SUA. Motoarele de căutare pe Internet, rețelele sociale și chiar e-mail-urile sunt considerate tot mai adesea industrii strategice care trebuie protejate de controlul străin. Rusia este pregătită să investească circa 100 de milioane de dolari pentru a construi o alternativă internă la Google. Autoritățile iranene iau în calcul o idee similară, după ce au interzis *Gmail* și au lansat propria clonă de *Facebook*, numită *Velayatmadaran*, denumită după adepții *velayaat*-ului. Chiar și Turcia, un aliat al SUA, plănuiește să creeze o adresă și un cont de e-mail, gestionat de guvern, pentru fiecare cetățean turc, pentru a slăbi dependența populației de furnizorii americani de astfel de servicii.

În cazul Orientului Mijlociu, până aproape de 1970, guvernele țărilor arabe erau frecvent înlăturate, întrucât trupele aflate sub controlul unor colonei nemulțumiți se îndreptau spre capitale, ocupau sediile instituțiilor de stat și posturile de radio, după care anunțau impunerea unui „nou regim”. Sirienii au „experimentat” trei astfel de lovituri de stat numai în 1949³.

De-a lungul timpului, regimurile au învățat să se protejeze prin intermediul serviciilor de informații, să se bazeze pe încrederea în membrii familiei și tribului. Acest mecanism complex de putere a rezistat peste patru decenii, dar a reprezentat un tip de stabilitate închistată.

Dacă, în prima revoltă arabă (1916-1918), construcția protestelor populare a durat aproape un an, în 2010-2011, acestea s-au extins foarte rapid. Patru elemente catalizatoare au sta la baza protestelor și schimbărilor de regim:

- participarea activă a rețelei de televiziune „Al-Jazeera”;
- utilizarea rețelelor de socializare Twitter și Facebook, a blogurilor și, într-o măsură mult mai mare, a rețelelor de telefonie mobilă din statele respective;
- organizarea extraordinară asigurată de Frăția Musulmană care, prin moscheile afiliate acesteia, a mobilizat protestanții religioși, inclusiv pe femei;
- reacția tardivă a regimurilor arabe.

² *Le Monde*, 18.01.2011.

³ *The Jerusalem Post*, 19.01.2011.

Numitorul comun al acestor caracteristici a fost accesul la informației și rapiditatea cu care aceasta s-a răspândit la toate nivelurile societății. Dincolo de informațiile necostisitoare, detaliate și la timp, Internetul mai oferă și detalii referitoare la discuții sau înțelegeri secrete (de exemplu, telegramele diplomatice ale SUA postate prin intermediul WikiLeaks). Aceste instrumente au determinat în Tunisia, în decembrie 2010, apariția unei „intifade” virtuale care a înlăturat rapid un regim autoritar. Spre deosebire de revoluția iraniană din 1978-1979, care a necesitat un lider carismatic, milioane de oameni pe străzi și un întreg an de eforturi, evenimentele din Tunisia s-au derulat rapid și au constituit un exemplu pentru opinia publică din alte state arabe.

Înregistrările video ale manifestațiilor fără precedent din Tunis, Cairo sau Bahrain, prezintă imagini care surprind indivizi, majoritatea tineri, dotați cu telefoane mobile de ultimă generație. Accesul la acest tip de tehnologie a permis postarea acestor imagini în timp real pe Facebook, Twitter, Flickr sau YouTube. La rândul lor, posturile de televiziune locale sau regionale, precum Al-Jazeera, au preluat aceste înregistrări și le-au difuzat în scopul amplificării mesajelor protestatarilor.

Rețele și conexiuni sociale – rolul mediei arabe în derularea evenimentelor

În contextul în care televiziunile panarabe Al-Arabia și Al-Jazeera s-au implicat în declanșarea și amplificarea protestelor din regiunea Orientului Mijlociu, presa de stat din aceste state a încercat să evite mediatizarea evenimentelor și a numărului de protestatari, inclusiv prin cenzurarea sau întreruperea emisiunilor posturilor de televiziune menționate.

Vizionarea emisiunilor de știri la televiziunile panarabe este un lucru foarte popular în țările arabe, mai ales printre tinerii cu educație superioară, care au fost principalii conducători ai protestelor (aceștia urmăresc emisiunile TV aproximativ 3 ore pe zi, iar în vacanțe, peste 60% dintre ei petrec peste 6 ore uitându-se la televizor).. Potrivit unui sondaj realizat în 2010 la cea mai mare universitate din Libia, Al-Fateh, emisiunile de știri panarabe sunt cele mai dominante în topul preferințelor. De asemenea, prin intermediul acestor canale de televiziune panarabe, oamenii pot viziona inclusiv filme, seriale și show-uri de divertisment.

Unul din motivele dependenței de televiziune este legat de faptul că un procent ridicat din populație se află în șomaj. De altfel, în regiune s-a înregistrat una dintre cele mai ridicate rate de șomaj la nivel mondial în 2010, cu 18 milioane de persoane fără un loc de muncă (Organizația Arabă a Muncii, 2010).

Protestele sociale din Orientul Mijlociu au fost influențate și de schimbările care au loc în domeniul emancipării femeilor în societate. Potrivit postului de televiziune „Al-Jazeera”, evenimentele actuale sunt mai ales „revoluții feministe”, în condițiile în care jumătate dintre studenții universităților arabe sunt femei și o parte din ele au participat activ la organizarea protestelor din Tunisia și Egipt, au trimis mesaje pe Facebook și au informat despre desfășurarea evenimentelor pe blogurile lor.

În urmă cu 10 ani, vizionarea telenovelelor arabe era o ocazie pentru reunirea familiilor. În prezent, o parte din familii au în mod curent două televizoare, iar tinerii urmăresc emisiunile preferate, separat de părinți și bunici. Semnificativ este faptul că teme sensibile prezentate i-au ajutat pe oameni să cunoască mai bine nivelul de corupție și sărăcie din societate. S-au extins formatele tv tip *reality-show* cum ar fi „SuperStar”, au apărut programe de divertisment de 24 de ore, unde sunt criticate guvernele, fapt cu implicații deosebite în maturizarea politică a opiniei publice.

Printre realizatorii emisiunilor populare, cu impact asupra opiniei publice se află și Amr Chalid, care are 2,5 milioane de fani pe Facebook și a cărui predică este urmărită pe „YouTube” de peste 11 milioane de persoane. Inițial contabil, ulterior un adept fervent al Coranului, Chalid folosește un limbaj popular cu accent pe problemele concrete ale oamenilor. În discursurile sale adoptă o atitudine pozitivă față de Occident și lumea modernă, condamnând dur terorismul. Revista „Time” îl înscrie regulat în top 100 al celor mai influenți oameni din lume, iar „Foreign Policy” în top 10 al celor mai influenți intelectuali.

Un loc și mai important în topurile revistelor îl ocupă Jusuf Al-Karadavi, în vârstă de 84 de ani, cunoscut drept *muftiul global*. Emisiunea sa „Sharia și viața” este urmărită regulat de peste 40 de milioane de musulmani, iar cuvintele sale pot scoate lumea în stradă. De exemplu, când s-au publicat caricaturi ale profetului Mohamed în ziarul danez Jyllands Posten, acesta a cerut musulmanilor să reacționeze și, în aceeași seară, au fost incendiate ambasadele și magazinele occidentale.

„Al-Jazeera” a fost prima televiziune care a transmis izbucnirea revoltelor, fiind martora evenimentelor și împiedicând amplificarea represiunii, în condițiile în care regimurile au fost nevoite să-și modereze reacțiile de teama unor sancțiuni internaționale.

Acestor aspecte li se poate adăuga rolul rețelei de telefonie mobilă. Micah Sifry, cofondator al site-ului „techPresident”, un blog consacrat politicii

și tehnologiilor, nota într-un recent articol că pătrunderea telefoanelor mobile este mai importantă decât cea a Internetului în Orientul Mijlociu, fapt datorat nivelului scăzut de trai care reduce posibilitatea achiziționării calculatoarelor și facilitează mai degrabă cumpărarea telefoanelor mobile. „*Cel mai important factor în evenimentele care se derulează pare să fie puterea care se consolidează a unei generații care nu este doar tânără, ci și locuiește la orașe, dispunând de telefoane mobile*”.

Rolul blogosferei în dinamizarea mișcării contestatare

Blogurile specializate au fost de asemenea în avangarda mișcării de contestare. Enumerăm doar câteva:

- *Arabist* este un blog extrem de popular pentru comentariile sale asupra politicii egiptene. Adesea considerat „provocator”, este un blog util și pentru monitorizarea evoluției postrevoluționare a Egiptului. Cel care administrează acest blog este Issandr el-Amrani, un jurnalist independent și comentator pentru mai multe publicații internaționale;

- *Saudiwoman* este un blog creat de Eman al-Nafjan, ca răspuns la opiniile specialiștilor non-arabi și non-saudiți asupra vieții și culturii din regat. „*Pentru mine acest blog este o piață de desfacere și o modalitate prin care îmi exprim preocupările despre orice... inclusiv despre islamofobie, încălcări ale drepturilor omului, mișcarea feministă în Arabia Saudită, conflictul israelo-palestinian*”. Blogul Saudiwoman a fost nominalizat la categoria „Cel mai bun blog din Asia” în anul 2011, la Bloggies;

- *Mahmood's Den* este blogul creat de Mahmood Nasser Al-Yousif, cunoscut drept „Blogfather-ul” Bahrainului. Al-Yousif a fost arestat recent și reținut pentru scurt timp de către autoritățile din Bahrain. El își descrie blogul ca „încercarea unui arab de a se confrunța cu decalajul cultural, de a aduce o schimbare”;

- *Rantings of a Sandmonkey* a fost un blog anonim, până în momentul în care autorul său, Mahmoud Salem, l-a făcut public după ce a fost atacat în Piața Tahrir din Cairo, în timpul demonstrațiilor pro-democrație din luna februarie 2011. Rantings of a Sandmonkey a câștigat premiul pentru „Cel mai bun blog în limba engleză” la premiile Deutsche Welle;

- *Black Iris* este blogul creat de Naseem Tarawnah, denumit după floarea națională a Iordaniei. Tarawnah, care locuiește în Amman a scris: „am creat acest blog, printre altele, pentru a aborda problemele Iordaniei, de la politic la social. Este o cronică a extraordinarei metamorfoze care a început în Iordania”. Tarawnah este, de asemenea, co-fondator al *7iber*, o platformă online în limba arabă. *Black Iris* a câștigat de două ori premiul pentru cel mai bun blog din Orientul Mijlociu;

- *LivefromGaza: 360 km² de haos* este blogul Linei al-Sharif, studenta la Universitatea Islamică din Gaza. Lina, care a înființat LivefromGaza în anul 2007, a declarat: „scopul blogului meu este să reflecte viața în Gaza, în general, și în special viața mea. Cea mai mare realizare a blogului este că a oferit șansa oamenilor din Gaza să relateze despre situația cu care se confruntă”⁴.

Social media – catalizatorul schimbărilor

Este cert că *social media*, mai exact rețelele de socializare, blogurile și rețelele de telefonie mobilă au contribuit la răsturnarea regimurilor tunisian și egiptean, fără a mai vorbi de mișcările în curs din Libia, Algeria, Bahrain, Iran, Iordania, Maroc și Yemen. Pentru tânărul cybermilitant și angajat al „Google”, Wael Ghonim, unul dintre simbolurile revoltei populare din Egipt, rețelele sociale au jucat fără îndoială un rol preponderent în căderea lui Hosni Moubarak. „Fără Facebook, Twitter, Google, YouTube, nu s-ar fi întâmplat asta”, a afirmat acesta în cadrul emisiunii „60 de Minute” difuzată de postul american „CBS”. Administrația Obama este și ea conștientă de rolul web-ului în mișcările care schimbă harta politică a Orientului Mijlociu. Alec Ross, consilierul secretarului de stat Hillary Clinton în materie de noi tehnologii, a estimat recent că rețelele sociale au jucat un „rol important” în evenimentele survenite în Tunisia și în Egipt, însă „nu tehnologia a creat aceste mișcări. N-am asistat la revoluții Facebook sau Twitter. Tehnologia a accelerat cursul evenimentelor. O mișcare care ar fi putut tipic să ia luni sau ani a fost comprimată într-o perioadă mult mai scurtă. *Che Guevara secolului XXI* este rețeaua mondială. Nu mai este nevoie doar de o singură figură carismatică pentru a galvaniza și organiza mișcările”.

Efectul de domino în alte țări vorbitoare de arabă deja este vizibil, fie că vorbim de Egipt, fie de Siria, fie de Bahrein sau de Yemen. Acest tip de lovitură de stat rapidă, aparent ușoară și relativ fără vărsare de sânge poate inspira însă și pe reprezentanții islamului radical să acționeze identic în alte state din regiunea Marelui Orient Mijlociu.

Derularea propriu-zisă a evenimentelor – studii de caz: Tunisia, Egipt

Tulburările din Tunisia s-au declanșat la 17 decembrie 2010, pe fondul creșterii prețurilor la alimentele de bază, atunci când un tânăr de 26 de ani, Mohamed Bouazizi, s-a autoincendiat în semn de protest contra abuzurilor

⁴ „Top 10 bloguri din Orientul Mijlociu”, www.hotnews.ro, 15.04.11.

administrației după ce fructele și legumele pe care le comercializa i-au fost confiscate de poliție pentru că nu avea permis de vânzare. Din ziua în care Mohamed Bouazizi s-a autoîncendiat, timp de trei săptămâni, au avut loc numeroase manifestări de solidaritate în întreaga țară, proteste care au degenerat, bilanțul neoficial fiind de 70 de morți și sute de răniți. În condițiile în care mass-media era cenzurată, singura opțiune a opoziției, oricum destul de fragilă, a fost popularizarea mesajelor diplomatice publicate pe site-ul Wikileaks, prin intermediul rețelilor de socializare și a blogurilor. Mai mult, „mișcarea hacker pro-WikiLeaks”, condusă de rețeaua „Anonymous”, a anunțat la 04.01.2011, că a lansat atacuri informatice împotriva site-urilor web ale premierului și guvernului său, serverului principal DNS al țării și infrastructurilor telematice ale Tunisiei. Reacția autorităților nu a întârziat să apară. În decembrie 2010, în Tunisia, Agenția de Internet Tunisiană, companie de stat, restricționa accesul utilizatorilor la mai multe site-uri de știri și bloguri, curând după începerea protestelor. Mulți jurnaliști nu și-au mai putut accesa e-mail-ul, blogul personal sau pagina de Facebook. Mai mult, provider-ul tunisian a utilizat un cod prin care a avut acces la parolele conturilor de Facebook, Google sau Yahoo. După cum relatau jurnaliști din Tunisia, aceste parole au fost folosite pentru a intra pe site-uri și a șterge conținut, liste de „prietenii”, grupuri sau chiar contul cu totul. Potrivit „World Internet Stats”, peste un sfert dintre tunisieni folosesc Internetul, iar peste 2 milioane dintre aceștia au profil pe Facebook. Încercarea autorităților de a bloca accesul la Internet și arestarea câtorva bloggeri și activiști on-line, care au postat pe YouTube cântece critice la adresa regimului, combinația de emisiuni tv live și de știri pe Internet, au fost fatale pentru regim.

Inspirați de revoltele din Tunisia, numeroși egipteni au acționat pentru răsturnarea regimului autoritar al președintelui Hosni Mubarak.

Ca și în Tunisia, protestele din Egipt au fost organizate cu ajutorul rețelilor de socializare Facebook și Twitter. Pe Facebook, 90.000 de oameni au aderat la „revoluție”, dar nu toți au luat parte la protestele de pe 25 ianuarie 2011, declarată „zi de revoltă împotriva torturii, sărăciei, corupției și șomajului” (60% dintre utilizatorii de Facebook din Egipt au sub 25 de ani). Conform surselor media, conducerea Facebook a pus paginile activiștilor egipteni anti-Mubarak sub protecție specială pentru a le proteja de atacuri din partea serviciilor guvernamentale egiptene. Conform informațiilor obținute de publicația americană *The Daily Beast*, mai mulți oficiali de rang înalt din cadrul Facebook au fost implicați, alături de reprezentanți ai protestatarilor și membri ai unor ONG-uri pro-democrație. Imediat după începutul protestelor de la

Cairo, în 25 ianuarie, administratorul paginii „We Are All Khaled Said”, unul dintre principalele canale de comunicare și organizare ale protestatarilor, a cerut ajutorul Facebook pentru a-și proteja pagina de un eventual atac informatic din partea autorităților egiptene.

Autoritățile au reacționat imediat, serviciul de microblogging Twitter a fost blocat pe teritoriul egiptean, la o zi după ce confruntările dintre zeci de mii de manifestanți (mobilizați pe Internet) și poliție s-au soldat cu patru morți⁵, iar semnalul de telefonie mobilă a fost bruiat sau sistat în totalitate. Pe 28 ianuarie 2011, ora 00,34 (ora locală), Egiptul a fost deconectat de la Internet. Practic, din acel moment, nimeni din lume nu a mai putut accesa vreo adresă de Internet egipteană și aproape nici un egiptean nu mai avea conexiune la Internet. Egiptul a dispărut instantaneu de pe harta Internetului. Au rămas active doar conexiunile unui provider care asigura bursa din Cairo. „Conform legislației egiptene, autoritățile au dreptul să dea un astfel de ordin, iar noi suntem obligați să ne supunem”, a declarat a doua zi reprezentantul Vodafone Egypt. Pe 3 februarie 2011 erau arestați patru dintre cei mai importanți cyber-activiști de pe Facebook.

Televiziunile Al-Arabya și Al-Jazeera, care au transmis și ele rapid informații despre proteste, au contribuit la răspândirea revoltelor în întreaga lume arabă⁶.

Potrivit analiștilor, cele două televiziuni, dar și rețelele de socializare au contribuit semnificativ și la moda protestelor prin autoincendiere. Muhammad Bouazizi nu a fost primul tunisian care și-a dat foc în semn de protest. Din motive similare, în martie 2010, s-a incendiat și Abdesslem Trimech, un vânzător din Monastir (Tunisia). Înregistrarea video care prezintă incendierea lui Bouazizi a fost postată pe Facebook, a fost transmisă pe postul de televiziune „Al-Jazeera” și a fost urmărită de peste 40 milioane de telespectatori. Ca efect, în primele săptămâni de proteste din statele arabe, cel puțin 13 oameni și-au dat foc în semn de protest față de sărăcie și dictatura din țările lor. Au recurs la această metodă oameni din Algeria și Maroc până-n Yemen. Doar în Egipt s-au înregistrat cinci cazuri de autoincendiere.

Fenomenul, care are un impact emoțional major asupra maselor, a dus la o adevărată dezbatere între clerici dacă autoincendierea este sau nu acceptată de islam. Universitatea Al-Azhar a transmis un comunicat în care se spune că sharia nu acceptă autoincendierea ca semn al revoltei.

⁵ Bogdan Munteanu, „Egiptul, tot mai aproape de o revoluție stimulată de Twitter și Facebook”, în cotidianul „Gândul”, nr. 1772, 27.01.2011.

⁶ Magda Crișan și Eliza Frâncu, „Zilele Mâniei zguduie dictaturile din lumea arabă”, în cotidianul „Adevărul”, nr. 6381 din 27.01.2011, pag. 16 și 17.

Un alt factor care nu trebuie ignorat este conexiunea dintre protestatarii arabi on-line și mișcarea sârbă *Otpor*, care a avut ca rezultat crearea „Mișcării 6 aprilie”, vârful de lance al revoluției egiptene.⁷ „Mișcarea din 6 aprilie” a fost pregătită de specialiștii sârbi de la *Otpor*, care l-au îndepărtat și pe Miloșevici. De la începutul revoltei împotriva lui Hosni Mubarak, în Piața Tahrir au fost văzuți membri ai mișcării fluturând steagul „*Otpor*”. Mohammed Adel, un blogger de 22 de ani, a declarat pentru televiziunea Al Jazeera că a fost în Serbia și s-a instruit în organizarea manifestațiilor pașnice și în cele mai potrivite moduri de a se opune brutalității serviciilor de securitate. Când s-a întors în Egipt, la sfârșitul anului 2009, Adel deținea un ghid al activităților subversive, pe care l-a transmis și celorlalți membri ai „Mișcării din 6 aprilie” și organizației de opoziție Kifaya.

Popovici, un vechi specialist al nesupunerii civile și al rezistenței pașnice, care a fondat, în 1998, la Belgrad, mișcarea *Otpor* („Rezistența”), a recunoscut că a format tineri egipteni ai „Mișcării din 6 aprilie”. Popovici conduce de câțiva ani Centrul pentru Acțiuni și Strategii Nonviolente Aplicate (CANVAS), cu sediul la Belgrad, unde lucrează mulți veterani ai *Otpor*. CANVAS este finanțat, printre alții, de fundația Freedom House a lui George Soros și de Institutul Internațional Republican. Despre CANVAS, presa internațională a scris că s-a implicat în majoritatea „revoluțiilor colorate” din fostul spațiu sovietic, de la „Revoluția trandafirilor” din Georgia, în 2003, la cea „Portocalie” din Ucraina, în 2004, și până la cea a „Lalelelor” din Kârgâstan, în 2005. Mișcarea democratică de protest din Egipt a fost lansată pe Facebook la 6 aprilie 2008, cu scopul de a genera în rândul opiniei publice egiptene ideea de a aduce modificări Constituției egiptene.

Primele informații despre legăturile Mișcării 6 aprilie cu guvernul american au fost divulgate de WikiLeaks, prin intermediul a două telegrame, datând din noiembrie 2008, respectiv ianuarie 2010. Acestea arată clar relația strânsă dintre Ambasada SUA din Cairo și activiștii egipteni. Bloggerul Israa Abdel Fattah, cofondator al „Mișcării din 6 aprilie”, este menționat, în cea de-a doua telegramă, că ar fi participat la un training organizat de Freedom House, la Washington. Programul, numit „Noua generație”, a fost finanțat de Departamentul de Stat american și de USAID, cu scopul de a forma „reformatori politici și sociali”. Purtătorul de cuvânt al „Mișcării din 6 aprilie”,

⁷ Viorica Marin, „Cătălina Mihai Liderii revoluției egiptene, școliți de sârbi”, cotidianul „Adevăru”, nr. 6412 din 04.03.2011.

Adel Mohammed, a declarat într-un interviu pentru Al Jazeera că a urmat un stagiul la CANVAS în vara anului 2009 și că acolo s-a familiarizat cu tehnicile de organizare și de comportament ale mulțimii în fața violenței poliției.

Mai mult, site-ul mișcării egiptene conține o listă lungă de indicații de comportament care trebuie adoptate de membrii săi în cazul în care sunt arestați de poliție. Această listă amintește de ghidul „Luptei nonviolente în 50 de puncte” a CANVAS. Otpor aplică o ideologie de rezistență individuală nonviolentă teoretizată de filosoful și politologul american Gene Sharp. El este supranumit „Machiavelli al nonviolentei”, iar lucrarea sa „*De la dictatură la democrație*” a stat la baza tuturor revoluțiilor din spațiul ex-sovietic. Disponibilă în 25 de limbi, între care și arabă, această carte poate fi consultată gratuit pe Internet. Prima sa ediție a fost publicată în 1993 și destinată dizidenților birmanezi din Thailanda, iar ultima ediție a fost publicată în 2010.

Iranul – un model pentru regimurile autoritare din Orientul Mijlociu

Pentru a preîntâmpina repetarea evenimentelor din iunie 2009 și declanșarea unor demonstrații asemănătoare celor din Tunisia sau Egipt, unde rețelele de socializare au jucat un rol extrem de activ, Iranul a lansat oficial, la sfârșitul lui ianuarie 2011, o unitate de poliție destinată special combaterii criminalității informatice, a cărei misiune este de a contracara rețelele sociale care propagă, conform șefului poliției, Esmaeil Ahmadi Moghaddam „revolte și spionaj”.⁸ „Prin aceste rețele sociale în țara noastră, grupurile antirevoluționare și disidente s-au găsit, au stabilit contacte cu țările străine și au declanșat revolte”, a continuat Ahmadi Moghaddam, referindu-se la protestele din iunie 2009. Prima echipă iraniană de supraveghere a Internetului este deja operațională la Teheran, celelalte secții de poliție din țară fiind dotate cu propriile unități. Poliția informatică monitorizează grupurile antirevoluționare sau disidente care s-au folosit de rețelele sociale de pe Internet în 2009 pentru a lansa manifestații împotriva realegerii contestate a președintelui Mahmoud Ahmadinejad.

Iranul este unul dintre principalii utilizatori ai Internetului în regiunea Orientului Mijlociu. Un studiu al unei companii suedeze care se ocupă cu statisticile privind răspândirea Internetului în lume - *Royal Pingdom* - a plasat Iranul pe locul 13 printre țările în care penetrarea acestuia a avut cel mai mare succes. Republica Islamică are aproximativ 33,5 milioane utilizatori, depășind chiar Italia.

⁸ Iuliana Enache, „Iranul lansează o unitate de poliție pentru combaterea criminalității informatice”, agenția de știri Mediafax, 24.01.2011.

Pentru autoritățile iraniene, stăpânirea labirinturilor web-ului este esențială din două puncte de vedere: pe de o parte este o armă ofensivă împotriva opoziției politice, iar, pe de altă parte, este un scut protector împotriva atacurilor cibernetice, de genul virusului Stuxnet, despre care Iranul a afirmat că are ca obiectiv sabotarea programului său de îmbogățire a uraniului.

Aceasta constituie o parte a ceea ce republica islamică numește *soft war* - care include încercarea de stopa influențele culturale ale occidentului și câștigarea superiorității în spațiul cibernetic în raport cu grupurile de opoziție.

O serie de experți pun însă la îndoială capacitățile Iranului în acest domeniu al Internetului aflat în continuă evoluție, ei afirmând că acesta întâmpină greutăți din cauza lipsei de inovații în domeniul computerelor pe plan intern și dificultăți în a găsi programatori competenți și hackeri dispuși să muncească pentru regim. „Fără o industrie puternică a computerelor pe plan intern, este puțin probabil că Iranul va putea să-și dezvolte capacități semnificative în domeniul cibernetic”, a afirmat Derek Reveron, profesor de afaceri în domeniul securității naționale la „War College” din Rhode Island.

Iranul, totuși, pare să investească resurse considerabile pentru a-și spori forțele de supraveghere a spațiului cibernetic. Se presupune că principala forță militară și economică a Iranului, Garda Revoluționară are legături cu secreta „Armata Cibernetică”, apărută ca instrument de contracarare a atacurilor violente din partea website-urilor și blogurilor opoziției, după contestata realegere a președintelui Mahmoud Ahmadinejad. O serie de factori de decizie iranieni doresc acum, potrivit unor surse, să sporească fondurile și să recruteze cât mai mulți hackeri pe care să îi includă în rândul miliției paramilitare Basij din „Garda Revoluționară”, binecunoscută pentru rolul său de respingere a protestatarilor.

Se presupune că „Armata Cibernetică” a fost implicată în atacurile împotriva „Twitter”, a motorului chinezesc de căutare „Baidu” și a blogului „TechCrunch Europe”. Armata Cibernetică a fost acuzată de blocarea site-urilor reformiste și chiar de atacarea website-ului cunoscutului canal de televiziune „Farsil” din Dubai.

* *

*

Concluzionând, transformările politice continue din regiunea Orientului Mijlociu au scos în evidență rolul crucial pe care rețelele de socializare l-au jucat în sprijinirea organizării politice a indivizilor. Acestea au amplificat starea de nemulțumire existentă și au accelerat schimbările regimurilor de tip dictatorial.

Bibliografie

1. Evgheni Morozov, „Libertate.gov”, în periodicul *Foreign Policy România*, nr. 20, ianuarie 2011.
2. Lazăr Vlăsceanu (coordonator), Bogdan Voicu, Marian-Gabriel Hâncean, Ioana-Alexandra, Mihai Rusu, Cătălin Lazăr, Dan Chiribucă, *Elaborarea modelului teoretic și informatic generic pentru o problemă de securitate națională*, București, decembrie 2010.